

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховання зростаючої особистості: ціннісний вимір: колективна монографія / за ред. О.М. Коберника. Умань: Візаві, 2019. 224 с.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
3. Концепція Нової української школи. Освіта України. 23 серпня 2016 р.
4. Сковорода Г. Сродность к богословию. Повне збір. творів, у 2-х т. Київ: Знання, 1973. т. 2. 304 с.
5. Ткаченко Л.І. Розвиток особистості у спадщині Г.С. Сковороди і сучасний філософсько-освітній дискурс. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сер. № 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2010. Вип. 24. С. 171–180.

Шевченко С.М.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ*

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ»

Г. С. СКОВОРОДИ

Сучасний період розвитку України характеризується глобальними проблемами, які відбуваються нині створюючи геноцид української нації, руйнуючи традиційну культуру, породжують ворожнечу, необхідність нового способу життя і мислення. Питання філософського осмислення сутності цілей і смислів існування сучасної людини актуалізує напрям філософської антропології у розвитку філософії нинішнього дня. Повертаючись до попередників, які пов'язуючи щастя особистості з моральністю й духовністю зверталися не лише до розуму, а й до почуттів, «серця». Філософія Г. С. Сковороди в подальшому була названа «філософією серця» і знайшла ментальне пояснення, а в онтологічному плані — відгук і розвиток в українських філософів пізніших часів. Творчий спадок Г. С. Сковороди розкриває зміст і сенс людського

буття, є джерелом осмислення й подальшого розвитку проблем філософської антропології.

Стрижневими у філософській творчості Г. С. Сковороди є антропоцентричні погляди, пов'язані з уявленнями філософа про щастя людини, її духовний розвиток, що постає із самопізнання.

В. Г. Кремень [4], аналізуючи становлення філософії національної ідеї, говорить про «філософію серця» Г. С. Сковороди як про філософсько-людиноцентристську програму філософа. В. Г. Кремень зазначає, що філософія Г. С. Сковороди — це новий підхід до осягнення раціонально-прагматичної реальності, яка оточувала його в той час. Це не відхід від філософії як такої, не «філософська недостатність», про що говорить Густав Шпет, а характерна особливість, «родова риса» вчення Григорія Сковороди, яке свідомо й послідовно орієнтоване зокрема на принцип щастя людини. У розумінні Г. С. Сковороди філософія — єдина в своєму роді наука, яка вчить людину вибору шляху до щастя. На думку В. Г. Кременя, в цьому треба вбачати людиноцентризм українського філософа XVIII ст., який на той час зробив найбільший крок до розкриття істинної сутності природи людини та сприяв її духовному піднесенню.

З позицій філософії освіти Г. С. Сковороди здійснюють дослідження Н. А. Кавалерова та Н. В. Іванова [2]. Вони осмислюють метатеорію філософа як «три-сонячну єдність» і розглядають філософські погляди українського мислителя як цілісну триєдину систему. В ній виокремлюють світоглядний складник, який є феноменом національного духу українського народу, його ментальності; морально-ціннісний складник та філософсько-освітній.

На сучасному рівні філософсько-освітня думка визначає людину та її розвиток центральним складником освітньої парадигми постіндустріального суспільства. Нині в основі філософських поглядів, орієнтованих на людину і її особистість, — як зазначає В. Г. Кремень: «ті самі смисли, які роблять людину людиною і які в новий час були відсутні убік. Духовно-моральний імператив отримує санкцію як релігійної традиції, так і сучасного секуляризованого інтелекту» [3, с. 99]. Як Григорій Сковорода свого часу наполягав на щасті кожної людини, його можливості й імперативі здійснення завдяки зусиллям кожної особистості, які спрямовувалися б у внутрішній світ людини, так, розвиваючи гуманістичні принципи української філософії, нині про людиновимірність як найважливіший параметр буття говорить В. Г. Кремень. Все у світі, зазначає філософ, акцентується на люди-

ні, її цілеспрямованій активності. Бути — означає ставати самим собою. Духовна самодетермінація є самозвільненням. У повному смислі буття є першоосновою і першовісником свободи. Свобода є внутрішньою необхідністю, потребою самоздійснення. Свобода як власне людський феномен безпосередньо стосується самосвідомості особистості, її духовної культури. Свобода є у того, хто мислить і діє не в ізоляції від інших, а разом з іншими, у контексті цілісного буття, що поєднує всіх. У цьому і полягає призначення та вищий сенс існування людини, яка є центром буття — природного, соціального, духовного. Григорій Сковорода у творах писав, що «Не той вірний государю, хто намагається вникнути в його таємниці, але хто волю його дбало виконує. Вічна ця премудрість Божа в усіх віках та народів немовкно продовжує мову свою, і вона є ніщо інше як невидиме лице повсюдного ества Божого і живе слово, котре таємно до всіх нас у середину гримить. Але не хочемо слухати поради її, один через те, що позбавлений слуху, а переважна більшість — через нещасливу впертість, що залежить від поганого виховання» [1]. Таким чином, філософська спадщина українського мислителя XVIII ст. становить підґрунтя формування гуманістичної парадигми осягнення навколишнього світу сучасності, центром якої є людина, формування її особистості, духовно-моральний розвиток як основа збереження поступального розвитку цивілізації. Отже, аналіз і зіставлення ідей Г. С. Сковороди із сучасними філософсько-антропологічними поглядами філософської науки виявляє їхню співзвучність та підтверджує те, що «філософія серця» за його поглядами орієнтоване на принцип щастя людини, а центральною лінією філософської антропології сучасності є філософія людиноцентризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григорій Сковорода. Вступні двері до християнської добронравності. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3676>
2. Кавалерова Н. А., Іванова Н. В. Філософсько-освітні горизонти Григорія Сковороди: монографія. Одеса, Астро-принт, 2010. 152 с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Пед. думка, 2009. 519 с.
4. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. Вид. переробл. Київ: Грамота, 2010. 576 с.